

ק ו י ם

הגדול כאשר „העמל והעמל ישוה יחד / ופרי פעולתו לאיש ואיש יחי / אז מדושן ומאושך היה כל אחד / וגמו יגון ואנתה מהסור וגהי. והנה תחת המית המוני עובדים ותחת רעש גלגלי המכונות — דומית מות, רק „העובדים האלפים אובדים ונרחים, ירעבו, יצמאו... אף כי אמנם „היחידים אשר יחמסו את הם יצברו“...

המהפכה הגדולה, שהוא היה עד לה לעת זקנתו, שאת כאבת כאב, ואת סבלה סבל כאדם וכיהודי, תיזקה בקרבו את האמונה בסוציאליזם, שראה להדגיש בה עיקר זה: „בהריסות עולם לא תתקן בדק / בהסירך הרע לא תשיב עוד צדק / בטרם תקוה תחבולות ועשות תצליח / כי רע ומשהת היות לא יובלו / בטרם לבני אדם חדשה הצמיח / להסיר מגשל דרכם למו סללו / נתיבות עולם, שבם לכת הסנינו / וסדרים נושנים שבם יאמינו / — דורות יחלכרו, בבנינו ישוקעו / — ועולם זה, כי יהרס רבות ייגעו / יעד יעשו יסוד, לטביע רק אדנים / על בן לפני שחת לבנות הבינה / ובטרם בנה חומר נא הכינה“.

הבינה הזאת והכנת החומר הפיזי ברבים לפי מיטב כוחותינו. העיקר היה לו שבנה החברה, ראשית כל וקודם לכל של עמו. כי היה האיש מראשוני הסוציאליסטים בישראל אשר גם לא עלה על דעתו להתנכר אל עמו ולחפש פתרון תקון העולם מעבר לנבולו... אדרבא בסוציאליזם ראה דרך תיסון לחיי עמו ובשעה שהארי שבתבורה בימים ההם, יהורה ליב גורדון, כונן את חצי לעגו אל האצילות התורה-נית, הרבנים, וילחם בהם מלחמת תגופה בלשונו השנונה — דרך יהודה ליב לוין, את קשתו לאצילות המסורתית בישראל. בשנת 1872—1881 כתב רוב שיריו שתכנן — סוציאליזם ומלחמה בשלטון הגביר, של הכסף. ודאי, אמונתו בכוח ההשכלה הסוציאליסטית היתה תחילה אולי גדולה ביותר והיא פנה נוכח פני המציאות.

הוא נמצא בשורות הראשונות של הזית המלחמה לעזרת העם אשר כרע נפל תחת עול הגלות ומצוקותיה, חיח מן הטובים שבשוללי הגלות. בתקופה זו שעיסרה בהדגשה הלאומית שלו, כתב מאמרים חריפים וקולעים בפרוזה אשר רשומם היה גדול מאד, כדברי אחד המבקרים. „רק למעטים מסופרינו עלה לתאר את רסכון רוח עשירינו כמו ליהל“ל בטאמרי „יכירו וידעו“ ו„צדקה למשקולת“ וכו'. ואת רסבונם ופעילותם גם של עשירינו גם של בינונינו וגם של המונינו בשיד „צדוק הדיון“.

כל ימיו היה סוציאליסט יהודי ישר, לא משהד, אציל רוח ורובד אמת בסתר ובנלווי, בכל מקום שבא לירו, אך לא היה מן הקופצים בראש וכשנותק מן העיר הגדולה, ונטלטל לעירה נדחת הלוך קולו ונדם.

בעשרים — עשרים וחמש שנות חייו האחרונות נשמע קולו לעתים רחוקות מאד. בשנת 1910 חננו בקיוב שנת היובל לעבודתו הספרותית. שירים רבים יפים ושנונים על נושאים שונים נפוצו בהעתקות מיד ליד בין יודעי עברית בקיוב שיהל“ל כתבם בשנות חייו האחרונות ותהי זאת נחמד תו היחידה סבל עמלו הרב שעמל לטובת עמו...

קודר התהלך בחוצות קיוב בסוף ימיו ומסביב לו קול המון חונג המריע לקראת בוא היום. אשר אליו שוקפה נפשו משחר חייו. האמנם בא חלומו והסוציאליזם ירדה לעולם. והוא אינו מרגיש בה? במסלו בידו, שקוע במחשבות היה עובר יום יום בעלותו מן השפלה (פודול) אשר שם התגורר אצל בתו בתרד צד ואפל, אל מרום העיר, נפגש עם יודעיו ומכיריו המעטים משכבר. בדרכו עבר על יד אותו בית הריחיים, בית החרושת הגדול, אשר בו עברו עליו מיטב שנותיו בעבדו לאדרי ניו ברודסקי וכתב את שיריו הסוציאליסטיים וחלם את חלום האנושיות